

sos, realitzant així, en el domini de la ciència, l'entesa internacional que és en l'esperit de tots.»¹

De les dues crides formulades, recordem la següent: «La regió d'Istanbul compresa entre la riba de la mar, d'una part, i els Palaus Turcs, Santa Sofia i Soldà Ahmed, de l'altra, és una regió arqueològica del més gran interès per a l'estudi de les civilitzacions que, des de la més llunyana antiguitat, s'han succeït sobre aquest lloc. Els barris moderns que ocupen, en part, aquest espai, són de feble densitat. L'urbanista encarregat de dreçar el pla director d'Istanbul, Prof. Henri Prost, ha previst i ha fet acordar, en principi, un procediment d'expropiació destinat a permetre la creació d'una zona i després d'un parc arqueològic. Aquesta mesura faria possibles (i només ella pot fer-ho) excavacions d'un interès considerable i permetria de valoritzar perfectament els monuments que s'anessin descobrint en el marc excepcional constituït pel Serrall, Santa Sofia, Soldà Ahmed, Santa Irene, l'Hipòdrom, la Medressé i els banys de Sinan. La F.I.A.E.C. desitja que, en ocasió de les pròximes commemoracions, el Govern de la República Turca prengui en consideració aquest projecte i manifesti l'interès que té vers el passat més antic d'Istanbul; i sollicita del President de la República Turca la intervenció que mena a la creació del parc arqueològic i a la descoberta dels monuments que es troben enterrats encara en aquesta regió. Per la seva banda, la F.I.A.E.C. se sentirà satisfeta, tot constituïnt sota l'ègida de la UNESCO un Comitè internacional, de poder contribuir a realitzar la col·laboració científica pròpia per a assegurar l'èxit d'aquesta gran empresa.»

El Congrés es cloqué amb una allocució del seu President J. Marouzeau. Durant la setmana en què es perllongaren llurs treballs, els congressistes foren obsequiats amb algunes recepcions — entre elles a la UNESCO i a l'Ajuntament de París — i una excursió a Chantilly. El mes de gener de 1951 aparegué el volum d'actes del Congrés,² on, ultra la llista d'associacions que componen la F.I.A.E.C. (amb l'oblit inexplicable de la nostra Societat), els comitès d'honor i d'organització del Congrés i la llista de membres inscrits, és donat un report detallat de les diverses sessions, amb reproducció dels discursos pronunciats, de tots els reports, de les comunicacions (*in extenso* o resumides), vots, etc. En felicitar el Prof. J. Marouzeau pels resultats d'aquesta primera reunió internacional d'estudis clàssics, seria injust d'oblidar els noms del Prof. A. Dain i la Dra. Juliette Ernst, Secretaris del Congrés, sobre les espatlles dels quals reposà tot aquell treball, anònim però ple de responsabilitat, que és el que a fi de comptes assegura l'èxit en tota assemblea científica com la que hem comentat. — R. ARAMON I SERRA.

El vocabulari cromàtic en llatí. — Per la rigorosa elaboració i la riquesa de materials, l'obra recent de J. André, *Étude sur les termes de couleur dans la langue latine*,³ pot ésser considerada, sense exageració, com una contribució modèlica en els dominis de la semàntica, la lexicologia i l'estilística. L'empresa,

1. Posteriorment hem estat informats que aquest vot ha obtingut ja alguns resultats positius: una nova convenció internacional preparada per la UNESCO, que ha de permetre la circulació amb franquícia d'un gran nombre d'articles de caràcter educatiu i científic, ha estat presentada, en efecte, el 22 de novembre següent a Lake Success i sotmesa a la signatura dels governs de la UNESCO o de l'ONU, els quals es comprometen a suprimir tots els drets de duana sobre els llibres, diaris, obres d'art, films, discos, etc.

2. *Actes du Premier Congrès de la Fédération Internationale des Associations d'Études Classiques*. A Paris, 28 août - 2 septembre 1950. Paris, Librairie C. Klincksieck, 1951. 406 pàgs.

3. Paris, Librairie C. Klincksieck, 1949. 428 pàgines.

a més, no era gaire senzilla, si tenim en compte les dificultats que suposa la determinació exacta del sentit dels termes cromàtics: quant als fets llatins, una nova dificultat és la manca de tota nomenclatura científica. L'autor alludeix a aquestes dificultats en la introducció, en la qual exposa la hipòtesi de la pretesa insuficiència o incapacitat de percepció cromàtica entre els antics, com sembla reflectir la literatura greco-romana, en especial l'espectre homèric. En realitat, afirma J. André, cal pensar que aleshores, trobant-se en plena formació l'estil èpic, la terminologia cromàtica no és més que un factor accessori: sols més endavant, amb la lírica, esdevé un element essencial de la poesia.

L'obra està dividida en tres estudis fonamentals. La primera part, l'«Étude sémantique», comprèn l'estudi de les famílies de termes cromàtics: el blanc (*albus, candidus, niveus, lacteus, marmoreus, argenteus, eburnus*), el negre (*ater, niger, furvus, piceus, aquilus, coracinus*), el gris (*canus, raius, pullus, leucophaeus*); el roig ocupa una gran extensió, amb la família de *rubere* (*ruber, rubicundus, rubidus, rufus, russus, robus*), les formes *rutilus* i *puniceus*, el tint de la porpra (*purpureus, ostrinus*, etc.) i certs derivats (tipus *ferrugineus, roseus, sanguineus, cruentus, igneus*, etc.) i termes especials; segueixen el bru (*fuscus*), to quasi ignorat dels romans, el groc amb les seves tonalitats (*flavus, fulvus, pallidus, galbinus*, etc.), amb derivats del mateix matís (*luteus, aureus, cereus, melleus, sulfureus, buxeus*, etc.), i el blau (*caeruleus, lividus, glaucus*, etc.); el verd inclou especialment la família de *virere* (*virens, viridis*), els derivats d'origen llatí (*vitreus, herbeus, myrteus, porraceus, felleus*) i d'origen grec (*prasinus*, etc.); poc emprats entre els llatins — com entre els grecs — són els termes que indiquen el morat i encara es redueixen a varietats de la porpra en la tècnica del tint només aplicades a les teles (*amethystinus, violaceus, hyacinthinus*, etc.). L'estudi acaba amb unes conclusions, finament elaborades, sobre la petita història del vocabulari cromàtic llatí.

D'aquest estudi semàntic, que té per finalitat de precisar amb tot el rigor possible el sentit cromàtic particular a famílies de mots, passa l'autor en la segona part, l'«Étude lexicologique», a dissociar aquestes famílies per a separar les formacions i examinar els procediments que segueixen els romans per tal de crear-se el vocabulari cromàtic emprant els diversos elements morfològics — prefixos i sufixos — de què disposaven. Entra, doncs, en aquesta secció l'anàlisi dels adjectius, dels substantius i dels verbs. Comença per exposar els sufixos adjectivals — setze formes — amb les seves alternances, degudes de vegades a exigències mètriques; són donats a continuació els adjectius creats per comparança (tipus *aeneus, aureus, lacteus*, etc.), amb la indicació del primer escriptor que els usà amb valor cromàtic, i els diminutius, de sentit qualificatiu o atectiu; segueix l'estudi dels adjectius amb prefix (*ex-, in-, per-, prae-, sub-, ue-*), dels participis amb valor adjectival, dels composts (formes *albicapillus, ignicolor, bicolor*, etc.) i dels hellenismes, calcs del grec amb sufixos llatins. Quant als substantius cromàtics, són analitzades les formes sufixals abstractes (*-or*, la més abundant, *-tudo, -tras, -tia, -ties, -edo*), els adjectius substantivats, en la seva forma neutra o femenina, i els usos dels substantius que donaven un derivat cromàtic (ex. HORACI, *Carm.* III, 10, 14: «*tinctus viola pallor amantium*»; el mateix ús en català, cf. GUERAU DE LIOST, *La muntanya d'ametistes*, ed. 1933, «Invocació»: «*l prodigares — camperola festa — | no pas de ginebrons l'òpal espars | ni el topazi florit de la ginesta, | sinó violes en cristall de quars*».) El vocabulari verbal cromàtic comprèn formes que indiquen l'estat (gairebé tots en *-ere*, alguns en *-are* i en *-icare*), els incoatius i els causatius; aquest vocabulari verbal és incomplet: no hi són representats el morat ni, pròpiament, el blau. D'igual manera, no es troba en el vocabulari llatí, per a cada color fonamental, la utilització de les tres categories gramaticals del verb, de l'adjec-

tiu i del substantiu, que reclamaria la lògica : la sèrie només és completa en el tipus no comparatiu (com *albere/albus/albitudo, candere/candidus/candor*).

La tercera part, l'«Étude stylistique», és sens dubte la més personal, més rica en estadístiques i més suggestiva del volum. Ens hem de limitar ací a traçar un esquema del contingut, desenrotllat en sis capítols. Sota el títol «L'affectivité», s'estudia aquest fenomen en la selecció dels mots cromàtics o en un element de la paraula, és a dir, el sufix, que dóna lloc als diminutius hipocorístics i als pejoratius; s'enllaça amb aquest aspecte l'anàlisi del simbolisme dels colors. En l'important capítol «Les styles» són detallades les diferències del lèxic cromàtic entre els diversos gèneres de la poesia i la prosa : poesia en general, èpica i tragèdia, d'una banda, i, de l'altra, oratòria, història, llengua científica, *sermo cotidianus*, parles tècniques i agricultura. En «Les procédés stylistiques» assenyala l'autor les perífrasis cromàtiques, distingint la perífrasi nominal, l'adjectival, la verbal i l'elaborada amb formes mètriques fixes; examina els substituïts a fi d'evitar les repeticions i, encara, els mitjans de reforçament per comparança (tipus *niue candidior*) i el redoblament expressiu (tipus *alba canities*). «Clichés et formules» és un documentadíssim estudi; en primer lloc, l'autor recalca el valor cromàtic en els temes descriptius : cos humà (cabell, sang), vegetació (fullatge, gespa, messes, flors, fruits), aigua (rius, mar, divinitats marines), cel (cel, núvols, aurora, sol, estels), animal (ovella, porc, brau-bou-vaca, cavall, colom, serps), mineral (marbre, or, pols), infern; descriu després l'associació de temes i de colors, en particular les parelles blanc-negre, roig-blanc, roig-groc; en fi, les fórmules de la poesia llatina en una exhaustiva sistematització temàtica. En el capítol «L'imitation» són examinades les formes i les fonts de la imitació, i l'ús que en fan els poetes i els prosistes llatins. Clou aquesta tercera part un estudi sobre «La personnalité de l'écrivain», en el qual s'especifiquen, primerament, els escriptors que empren per primera vegada cada un dels termes cromàtics; segonament, els termes isolats que només es troben en un autor o que són repetits de faïso excepcional. Segueix, encara, un resum sobre l'evolució del vocabulari cromàtic llatí i es dóna un quadre sobre les preferències verbals dels escriptors en l'epopeia.

Després d'una bibliografia detallada, en la qual, però, trobem a manca la important tesi del Prof. Bassols de Climent, *Estudio acerca de los adjetivos y predicados verbales que expresan idea de blancura en los poetas latinos* (Barcelona 1926), vénen índexs copiosos : *index uerborum, index rerum*, repertori de temes, repertori de particularitats dels autors, index de colors. — MIQUEL DOLÇ.

Els vots del Congrés d'Estudis Bizantins de Palerm. — Del dia 3 al 10 d'abril de 1951 es reuní a la capital siciliana el vuitè Congrés Internacional d'Estudis Bizantins, sota la presidència del Prof. Silvio Giuseppe Mercati, de Roma. La tasca de secretaria i d'organització anà a càrrec del Prof. Bruno Lavagnini. Les comunicacions presentades en les sessions de treball foren nombroses i interessants, i entre elles destacaren les dels senyors F. Dölger, A. Dain, H. Grégoire, F. Babinger, B. Lavagnini, E. Dygge, C. Marinescu, P. Goubert, G. Giovannelli, F. Halkin, Ph. Kukules, W. Ensslin, G. Agnello, H. L. Grondijs, O. Demus, P. K. Enepekides i altres. Els congressistes foren obsequiats amb diverses recepcions i excursions; a recordar, entre les primeres, les de la Societat Siciliana d'Història Pàtria de Palerm i del Museu de Reggio de Calàbria, i, entre les segones, les de Cefalú, Piana degli Albanesi i Segesta.

En la sessió de clausura, celebrada el dia 10, foren aprovats els següents vots :

1. «Que — atès que el coneixement del grec modern facilita al filòleg clàssic la interpretació dels textos grecs medievals i ajuda a la transformació del